

ОПЕРНА ТВОРЧИСТЬ М. В. ЛИСЕНКА НА ХАРКІВСЬКІЙ СЦЕНІ

Досліджується сценічне життя оперних творів М. В. Лисенка (до 170-річчя з дня народження).

Ключові слова: оперна творчість, М. В. Лисенко, вокальне виконавство.

Исследуется сценическая жизнь оперных произведений Н. В. Лысенко (к 170-летию со дня рождения)

Ключевые слова: оперное творчество, Н. В. Лысенко, вокальное исполнительство.

In the following work research has been done on the stage life of M. V. Lysenko's operatic works (dedicated to 170th anniversary of his birth).

Key words: creative operatic work, M.V. Lysenko, vocal performanse.

Актуальність дослідження: дослідити та систематизувати інформацію щодо оперних постановок М. В. Лисенка на харківській сцені.

Мета — ознайомити професійних музикантів та аматорів з оперною творчістю засновника української класичної музики М. В. Лисенка.

Микола Віталійович Лисенко народився 22 березня 1842 р. в с. Гриньки на Полтавщині. Загальну освіту здобув у Харківській гімназії та Київському університеті. Музики навчався з дитинства, рано виявив здібності до піанізму й композиції. За два роки (1867–1868 рр.) закінчив Лейпцігську консерваторію, але, не задовольнившись здобутими знаннями, завершував освіту в Петербурзі в М. А. Римського-Корсакова. Повернувшись до Києва, провадив активну творчу й музично-громадську діяльність: провадив систематичну фольклорну роботу (збирання, записування, підготовка до друку й випуск збірок народних пісень у власній обробці), викладав у кількох навчальних закладах, організовував хори й роз'їжджав із ними по Україні як диригент і соліст-піаніст, виступав як піаніст-віртуоз. У 1904 р. заснував у Києві музично-драматичну школу — перший в Україні навчальний заклад, що наближався програмою до консерваторії й мав готувати національні кадри професійних музикантів і акторів.

Лисенко — автор 17 музично-драматичних творів, 84 солов'яків, ансамблів і хорів, об'єднаних загальною назвою «Музика до «Кобзаря» Т. Шевченка», численних романсів та інструментальних композицій, семи збірників українських народних пісень для голосу з фортепіано (по сорок у кожному), 12 хорових

«десятників» обрядових, дитячих пісень, танців тощо. Багатогранна обдарованість Лисенка позначилася й на його оперній творчості — одній із найяскравіших сторінок української музичної культури. У Лисенка ми знаходимо майже всі різновиди оперного жанру, причому більшість із них з'явилися в українській музиці саме завдяки йому. Він не лише підсумував усе створене в жанрі опери в Україні до нього, а й намітив подальший розвиток українського національного оперного мистецтва.

Дослідник Г. Булат у своїй книзі, присвяченій життю й творчості М. В. Лисенка, наводить список музично-сценічних творів композитора в хронологічному порядку написання [4, с. 93–94]:

- «Гаркуша» — 1864 р. (незакінчена);
- «Андрюшіада», опера-сатира — 1866–1867 рр.;
- «Чорноморці», оперета — 1872 р.;
- «Різдвяна ніч», коміко-лірична опера — 1872–1877 рр.;
- «Маруся Богуславка» — 1874 р. (незакінчена);
- «Утоплена», лірико-фантастична опера — 1883 р.;
- «Коза-дереза», дитяча комічна опера на 1 дію — 1883 р.;
- «Тарас Бульба», героїко-історична опера на 5 дій — 1880–1890 рр.;
- «Наталка Полтавка» — 1889 р.;
- «Пан Коцький», дитяча комічна опера на 4 дії — 1891 р.;
- «Зима і Весна, або Снігова Крале», дитяча фантастична опера на 2 дії — 1893 р.;
- «Ноктюрн», опера-хвилинка на 1 дію — 1912 р.;
- «Енеїда», опера на 3 дії — 1910 р.

Отже, першою «пробою пера» композитора в оперному жанрі була опера «Гаркуша» — про легендарного козацького отамана Тараса Гаркушу. Лібрето написав М. Старицький за п'єсою О. Стороженка (не дуже вдалою). Єдиний уцілілий фрагмент рукопису — народна сцена в лісі [2, с. 161].

Потім була створена жартівлива сатирична опера «Андрюшіада». Композиції такого типу в ті часи часто створювалися серед студентської молоді і міської інтелігенції. Автором лібрето (російською мовою) був М. Старицький.

Невдалою була й спроба звернутися до образу легендарної Марусі Богуславки, через слабе лібрето І. Нечуя-Левицького оперу так і не було написано.

Першим завершеним значним музично-сценічним твором була оперета «Чорноморці», лібрето М. Старицького за п'єсою Я. Кухаренка «Чорноморський побут на Кубані» — з життя запорізьких козаків, які після зруйнування Січі переселилися на Кубань [2, с. 164]. Твір написаний за традиціями українського драматичного театру — у п'єсі основна дія прозова, в монологах і діалогах, а музичні номери слугують глибшому розкриттю почуттів героїв. Але,

продовжуючи традиції, М. Лисенко наділяє оперу «Чорноморці» якісно новими ознаками, притаманними оперному жанру, — наявність оркестрової увертюри, побудованої на головних музичних темах; самостійні оркестрові епізоди, різноманітні ансамблі й хори. Тому «Чорноморці» можна назвати комічною оперою.

Прем'єра відбулася 1 червня 1882 р. в Харкові в оркеструванні І. Давида в Драматичному театрі у виконанні акторів трупи за участю М. Кропивницького, М. Садовського, М. Заньковецької та ін. [3, с. 341].

У 1958 р. до цієї опери звернулася трупа Харківського театру музичної комедії. Композицію лібрето М. Старицького — Я. Кухаренка для цієї вистави написав М. Стельмах. Постановниками були диригент К. Бенц, режисер І. Радомиський, художник Н. Соболю, балетмейстер М. Довейко, хормейстер Є. Черняк. Серед виконавців: актори М. Іванов, К. Райданов, Є. Холодов, О. Бабаков, Д. Шадурська, Л. Івашутич, Н. Попова та ін.

Чи не найпопулярнішою оперою М. Лисенка на українській сцені (та й інших) є «Наталка Полтавка». Три прем'єри «малоросійської опери» І. Котляревського відбулися в Полтавському театрі у вересні 1819 р., в ній грали запрошені з Харкова актори: славетний М. Щепкін «перша Наталка» — актриса Т. Пряженківська; «Наталка Полтавка» тривалий час не сходила з театральних афіш. Багато композиторів писали музику до твору І. Котляревського. Доречно згадати, що першим автором музичних номерів був харківський музикант А. Борецький. Тому, коли наприкінці 80-х рр. XIX ст. до твору звернувся М. Лисенко, музичний матеріал уже був відібраний численними виконавцями. Необхідно було розподілити та систематизувати його, подати інструментальний супровід. В обробці народних пісень, створених композитором аріях і ансамблях, увертюрі й симфонічних фрагментах М. Лисенко залишився вірним духові п'єси І. Котляревського [11, 3].

На харківській сцені «Наталка Полтавка» І. Котляревського виконувалася з 1821 р., коли тут відбулися гастролі Полтавського театру з прем'єрним складом виконавців — М. Щепкіним, Т. Пряженківською, П. Барсовим, І. Угаровим. Щодо опери Лисенка, то вона була представлена в 1926 р. в харківській опері за участю прославлених майстрів української сцени: М. Литвиненко-Вольгемут (Наталка), П. Саксаганського (Виборний), І. Мар'яненко (Микола), Г. Борисоглібської (Терпелиха), І. Овдієнка (Петро).

Харківський театр опери і балету неодноразово звертався до «Наталки Полтавки». На його сцені в 1935 р. оперу поставили в новій музичній редакції композитора В. Костенка, який написав кілька коротких симфонічних картин на основі народних пісень, оброблених М. Лисенком і зробив нову інструментовку [9,

с. 104–105]. Постановником спектаклю був талановитий учень Л. Курбаса В. Скляренко, який тоді розпочинав тоді свій шлях оперного режисера. Ще в 1993 р., створюючи постановку «Наталка Полтавка» в Театрі Юного глядача, він запросив до співпраці І. Мар'яненка, який грав «Наталку» ще з М. Кропивницьким, М. Заньковецькою та М. Садовським. У 1935 р., під час постановки опери в Харківському театрі опери і балету режисер прагнув оригінальності й «природності» мізансцен, вимагав від співаків, щоб вони співали в примхливих позах, навіть лежачи. Завдяки гострим жанровим картинам, динамічним мізансценам режисер створив яскраву реалістичну виставу, уникнувши модної на ті часи модернізації сюжету [6, с. 63].

Диригентом вистави був М. Покровський, який створив злагоджений вокально-акторський ансамбль, зосередився на виконавській інтерпретації.

Національним колоритом відзначалося оформлення О. Хвостенка-Хвостова. Широкий український сонячний ландшафт, як свідчить преса, виявився головним, якщо не найголовнішим, елементом вистави [6, с. 63].

У виставі брали участь відомі й молоді (на той час) виконавці — І. Паторжинський, Ю. Кипоренко-Даманський, В. Гужова, П. Білинник, О. Виноградова, А. Маєргут.

У 1954 р. В. Скляренко повернувся до класичної партитури М. Лисенка, здійснивши постановку «Наталки Полтавки» в Харківському театрі опери і балету ім. М. В. Лисенка (ім'я композитора було присвоєне театру в 1944 р.), в ній брали участь деякі з учасників попередньої постановки (О. Виноградова, А. Маєргут), а їх партнерами стало вже інше покоління митців — Є. Червонюк, Б. Бутков, В. Тевешев, М. Григор'єв, Л. Заховаєва, Є. Жариков, П. Скоробогатько та ін. Диригував Л. Худолій, художник постановки — І. Назаров, хормейстер — Є. Конопльова, танці в постановці І. Ковтуна.

Постановка залишалася в репертуарі театру до 1974 р.

Знову Харківський театр опери і балету до «Наталки Полтавки» звернувся в 1983 р. Нову редакцію опери створили диригент-постановник Я. Скибинський, режисери-постановники В. Лукашев та І. Черничко, художник Л. Братченко, хормейстер М. Євдокименко, балетмейстер В. Соболев. У прем'єрній виставі співали В. Арканова, О. Соболева, О. Арцемюк, А. Резілова, К. Паша, О. Шуляк, А. Ковтун, С. Владимирський, та ін.

Слід сказати, що це одна з небагатьох вистав Харкова, яку можна назвати довгожителем. У тій самій постановці (1983 р.) шедевр Лисенка «Наталка Полтавка» й сьогодні проходить у Харківському театрі опери і балету, на сцену виходять В. Шут,

В. Кузьмичова, О. Мишаріна, Л. Панкратова, І. Корнатовський, С. Гавриєв, В. Козлов, інші.

У 1931 р. до «Наталки Полтавки» звернувся Харківський театр музичної комедії, що відкрився 1 листопада 1929 р. Однією з перших прем'єр театру був славетний «Запорожець за Дунаєм» С. Гулака-Артемовського (з музичними додатками М. Тица й інтермедіями О. Вишні), який поставили диригент О. Рябов і режисером М. Крушельницький. Художник вистави — М. Панадіаді, балетмейстер — І. Бойко. Серед виконавців були відомі артисти М. Донець (Карась), В. Новинська (Одарка), Л. Білецька (Оксана). Це було талановите, експериментальне «осучаснення» національного бурлескно-традиційного видовища, що мало великий успіх у глядача. Журнал «Мистецька трибуна» писав про «поривчастий, гарячковий темп і ритм у плані широкої, блискучої, гострої комедії-ревю». [7, 26].

На жаль, успішне «осучаснення» «Запорожця за Дунаєм» окремі критики й митці сприйняли як універсальний і відтепер єдиний і найважливіший принцип постановки українських вистав оперети. Тому спроба поспіхом поставити таким чином «Наталку Полтавку» в Харківському театрі музичної комедії — режисер Я. Бортник, диригент О. Рябов — була невдалою, хоча в ній прекрасно грали такі відомі артисти, як: М. Крушельницький, Г. Рафальський, Д. Козачковський, П. Павлусенко. Вистава відбулася лише двічі.

Саме в Харківському оперному театрі вперше відбулися опери М. Лисенка «Різдвяна ніч» і «Утоплена». Над оперою «Різдвяна ніч» М. Лисенко працював кілька років (1872–1877 рр.), створивши три редакції твору. Лібрето коміко-ліричної опери написав М. Старицький за повістю М. В. Гоголя «Ніч перед Різдвом». Першу двоактну редакцію було втрачено, другу — перероблено в 1874 р. на оперету для аматорського гуртка в Києві. Третя (1883 р.) — уже опера. Їй властива безперервність музичного розвитку, значна увага до жанрових народних сцен — особливості українського музично-драматичного театру; плавність переходу від епізоду до епізоду, введення комедійних інтермедій, дуже поширених в українській театральній практиці ще з XVIII ст.; широке використання народної пісні, танцю, обряду.

Прем'єра «Різдвяної ночі» відбулася 27 січні 1883 р. в Харківському театрі українською мовою — диригент Н. Еммануель, режисер А. Пальчинський. Партії виконували Медведєв, Яніковська, Зикова, Левицька, Мельніков, Леонов [3, с. 245]. Активну участь у постановці брав сам М. В. Лисенко. Він уважно ставився до сценічного втілення твору й надаючи авторський дозвіл на постановку, хотів, щоб поведінка героїв, декорації, костюми правдиво відтворювали народне життя, старовинні звичаї й побут

українського села. Вистава мала великий успіх. Вона — звернення до постановок опер Лисенка у Харкові [2, с. 116].

У 1883–1884 рр. М. Лисенко закінчив оперу «Утоплена», також на лібрето М. Старицького за повістю М. Гоголя «Майська ніч». У центрі уваги опери — лірична, побутова, комедійна сторони. Прекрасний стиліст і драматург, М. Старицький зумів, зважаючи на особливості першоджерела, створити оперне лібрето, що відповідало вимогам жанру. «Утоплена» — самобутнє явище в театральному мистецтві [2, с. 183]. Прем'єра опери відбулася в 1885 р. в постановці М. Старицького за участю найкращих сил української трупи — М. Заньковецької, М. Садовської-Барілотті, М. Садовського, М. Кропивницького, П. Саксаганського. За диригентським пультом стояв автор музики М. Лисенко.

«У Харкові, де було вперше виставлено «Утоплена»... вона йшла в супроводі повного симфонічного оркестру... Один жіночий хор складався з 40 душ», — писала тодішня преса [10, с. 61].

У 1960 р. постановку «Утопленої» здійснено в оперній студії Харківської консерваторії — диригент І. Штейман, режисери О. Геращенко, В. Арістов, художник В. Греченко. Виконавці — майбутні заслужені і народні артисти України, студенти А. Дубінін, К. Шаша, А. Гроза, А. Резілова, та ін. Схвальну рецензію на виставу було опубліковано в республіканській газеті «Радянська культура» [13].

Сценічна історія визнаної в усьому світі опери М. Лисенка «Тарас Бульба» тісно пов'язана з Харковом.

Над оперою (лібрето М. Старицького за повістю М. Гоголя) Лисенко працював протягом 1880–1891 рр. За цей час композитор ознайомив з партитурою багатьох музикантів, театральних діячів, артистів, літераторів, зважаючи на їхню точку зору. Г. Хоткевич згадує, що «коли П. І. Чайковський був у Києві, то Лисенко грав йому «Тараса Бульбу». Чайковський щиро захопився музикою й просив Лисенка скоріше кінчати оперу і їхати до Петербурга, обіцяючи зробити все можливе для постановки опери. Так само дуже хвалив оперу й Римський-Корсаков» [11, с. 93].

Імператорське музичне товариство не цікавилось «малоросійськими» операми Лисенка, тому сценічної історії до 20-х рр. ХХ ст. «Тарас Бульба» не мав. Прем'єра опери відбулася 3 жовтня 1924 р. на сцені Харківського оперного театру. Постановником вистави був відомий оперний режисер М. Боголюбов, котрий ще в 1908 р. зустрічався з Лисенком, який грав йому свого «Тараса». Композитор висловив побажання, щоб саме Боголюбов був постановником цієї опери. І в 1924 р. бажання Лисенка здійснилося. Диригентом був Л. Штейнберг, який зробив і інструментовку опери. Балетмейстер А. Романовський, художник А. Петрицький. «Оформлення Петрицького чудове, — писав

рецензент. — Художник зумів передати суть твору. Його оформлення — своєрідний синтез ідеї твору з елементами етнографічної правди» [11, с. 112]. Партію Тараса виконав П. Цесевич. Створений ним образ був центральною фігурою вистави, вражав багатогранністю, тонким проникненням у музику Лисенка. Інші партії виконували: В. Любченко — Остап, В. Войтенко — Андрій. О. Лукашевич — Настя, Воевода — М. Рейзен, Марильця — М. Берестова, кобзар-запорожець — О. Чишко.

Перша постановка опери «Тарас Бульба» викликала суперечливі відгуки преси, щоправда, здебільшого спрямовані проти партитури М. Лисенка, яку критик Б. Яновський назвав «старомодною, блідою музикою». Але постановка стала не лише важливою подією в культурному житті України, але й довела, що високопрофесійний колектив Харківського театру може стати основою для організації національної опери. 23 квітня 1925 р. за постановою Уряду було створено Державну українську оперу, нині Харківський національний академічний театр опери і балету ім. М. В. Лисенка.

Щодо критики на адресу партитури опери «Тарас Бульба» — у різний час її закінчували Л. Т. Штейнберг, М. Вериківський та Й. Вейсенберг, і це, безперечно, зашкодило цілісності музики. Якщо в постановці 1924 р. схвально відгукувалися про роботу режисера й диригента, то, коли в 1928 р., після прем'єри «Тараса Бульби» в Києві (1927 р.), Харківський театр знову звернувся до опери, «блідою» називалася вже робота режисера В. Манзія (вдалися йому лише козацькі масові сцени) й диригента А. Рудницького. Як завжди, успішною була робота художника А. Петрицького. Ролі виконували: Тарас — І. Паторжинський, Остап — В. Будневич, Андрій — М. Середа, Настя — К. Копйова, Марильця — М. Сокіл. «Постанова «Тараса Бульби» в столичній опері — це визначна мистецька подія», — писав тоді журнал «Нове мистецтво» [6, с. 50].

На честь 30-ліття Української державної опери в Харкові втретє було поставлено «Тараса Бульбу». Творці ювілейного спектаклю — диригент Л. Худолій, режисер М. Авах, художник Д. Овчаренко — разом із творчим колективом створили цікаву монументальну виставу. У ній повністю розкрився талант виконавця партії Тараса — Є. Червонюка. Глибокою материнською скорботою сповнена партія Насті у виконанні М. Суховольської. Колоритними були Остап — А. Манжула й Андрій — М. Боровий. Партію примхливої дочки воеводи Марильці чудово співала О. Оголевець. Ніжно пролунала партія Татарки у виконанні О. Заховаєвої. Співачка І. Ісіченко-Бурцева згадувала: «За роки свого творчого життя довелося виконувати чимало творів Лисенка: пісень, романсів, а також партії Наталки й Терпелихи в опері «Наталка

Полтавка» та Насті в «Тарасі Бульбі». Її партія є одним з кращих класичних зразків українського оперного мистецтва. Всупереч тогочасним традиціям, коли партії літніх жінок писали для меццо-сопрано, партію Насті Лисенко створює для драматичного сопрано, бажаючи, я думаю, підкреслити силу й молодість душі цієї ще не старої жінки [5, с. 22].

Виставу високо оцінила преса: «Постановка «Тараса Бульби» — справжня велика творча перемога всього колективу театру, доказ його творчої зрілості», — писала газета «Радянська культура» 1.02.1956 р. [6, с. 84].

Так склалося, що кожна нова постановка «Тараса Бульби» в Харківському оперному театрі була своєрідним ювілеєм. Прем'єру 1969 р. присвячено 45-річчю першої постановки 1924 р. Для цієї постановки Харківський театр обрав редакцію опери, створену в 1937 р. композиторами Б. Лятошинським і Л. Ревуцьким, поетом М. Рильським для київської постановки. «М. Рильський, очистивши мову твору від архаїзмів, надав лібрето поетичності та глибокого патріотичного звучання. Ревуцький, зберігаючи стиль Лисенка, тактовно відредагував і майстерно доповнив клавір. Лятошинський створив багатобарвну оркестровку, з урахуванням своєрідності авторської партитури. Петрицький, найкращий майстер українського декоративного живопису, який був автором першої сценічної інтерпретації «Тараса Бульби», створив десятки ескізів численних постановок, захопивши блискучим образним рішенням художнього оформлення», — пише видатний дослідник українського оперного театру Ю. Сташевський [9, с. 107]. Балетмейстером вистави був А. Панतिकін, хормейстером С. Конопльова.

Диригент Є. Дущенко й режисер В. Скляренко створили масштабне полотно, головним задумом якого було відтворити героїку, буйне кипіння життя Запорізької Січі, тому великого значення набули масові народні сцени. Диригент Є. Дущенко з великим захопленням керував виставою, оркестр звучав емоційно, злагоджено і в увертюрі, й в усіх симфонічних фрагментах, а також дуже вміло акомпанував співакам.

Режисер провів серйозну роботу з хором. Кожен статист мав нехай крихітну, але свою власну роль у складному ансамблі масових сцен.

Великою творчою перемогою критика називала виконання Є. Червонюком партії Тараса й М. Суховольською партії Насті. Як про здійснення мрії всього життя говорив про свою роль другий виконавець партії Тараса О. Монастирний. Партію Остапа співав А. Гроза, Андрія — А. Дубінін, Марильці — В. Арканова.

Свій 75 сезон Харківський театр опери і балету відкрив 19 жовтня 1999 р. новою постановкою «Тараса Бульби» — ювілейною,

адже виповнилося 75 років від дня першої постановки опери Лисенка на харківській сцені. Постановниками були диригент В. Куценко, режисер І. Черничко, художник Г. Батій, хормейстер О. Чернікін, танці в постановці Л. Маркова. Постановка вражала масштабністю, масовими сценами, у спектаклі брали участь майже 170 виконавців. Вражали декорації Г. Батія, що не просто визначали місце дії, а, створювали мальовничий образ України. Відкривав виставу Кобзар-запорожець — артист М. Гончаров. Уперше в прем'єрній виставі партію Тараса виконував М. Олійник. Настю співала Т. Жукова. Брала участь О. Слещова, В. Марчак та ін.

Постановка зберігається в репертуарі театру й сьогодні. За ці роки в ній брало участь багато і молодих, і дуже відомих виконавців: В. Болдирев, І. Білаонов, В. Гращенко (Тарас), в інших ролях — С. Замицький, В. Житкова, В. Кузьмічова, С. Шадрін, А. Косінов тощо. Природно, що з часом до вистави входять молоді виконавці.

Таким чином, у рік 170-річчя від дня народження М. В. Лисенка виповнюється 88 років життя «Тараса Бульби» на харківській сцені.

Самостійну групу в оперній творчості М. В. Лисенка складають дитячі опери. Їх три:

- «Коза-дереза» — дитяча комічна опера на 1 дію, 1883 р.;
- «Пан Коцький» — дитяча комічна опера на чотири дії, 1891 р.;
- «Зима і Весна, або Снігова Краля» — дитяча фантастична опера на 2 дії, 1893 р., — усі написані на лібрето Дніпрової-Чайки.

Остання призначалася для дорослих виконавців із певним типом голосів. «Пан Коцький» і «Коза-дереза» побудовані на народних казкових сюжетах і народних пісенних мелодіях. Фактично це є інсценізація українських народних казок. М. Лисенко називав їх «оперками» й призначав для виконавців-дітей. Наприкінці 90-х рр. XIX ст. «Зиму і Весну», «Козу-дерезу» поставила оперна труппа Харківського музичного гуртка під керівництвом П. Кравцова [6, с. 28].

До чудових мініатюр Лисенка — «Кози-дерези» й «Пана Коцького» — в травні 1955 р. звернувся Харківський театр опери і балету. Для цієї постановки композитор В. Нахабін заново інструментував твори, М. Рильський зробив для них нову редакцію лібрето, а режисер Ю. Іванов поставив їх вишукано, з тонким відчуттям стилю. Диригентом-постановником та ініціатором був А. В. Калабухін, оформив вистави Л. Братченко, танці поставив Ю. Бойченко. У виставах брали участь актори В. Хворост, Л. Попова, П. Скоробагатов, І. Броннікова, Б. Бутков, Д. Левітіна, О. Монастирний та ін. Вистава користувалася успіхом кілька сезонів.

Слід згадати друга й співробітника М. В. Лисенка — М. П. Старицького, з іменем котрого пов'язана оперна творчість композитора.

Старицький Михайло Петрович (1840–1904 рр.) — один із засновників театру українських корифеїв (разом із братами Тобілевичами, Заньковецькою, Кропивницьким), письменник, поет, драматург, перекладач, театральний діяч. Рано залишився сиротою, виховувався в родині В. Р. Лисенка — батька Миколи Лисенка. Навчався в Київському університеті на юридичному факультеті. У літературній творчості провідне місце посідає драматургія. Найбільше його таланти розкрився в оригінальних п'єсах: «Талан», «Не судилося», «Ой, не ходи, Грицю та й на вечорниці», «За двома зайцями», «Хрест життя». У різний час очолював антрепризні театральні трупи. Мав хист режисера — один із перших українських режисерів зміг досягти цілісності сценічного ансамблю. Написав лібрето до опер Лисенка «Чорноморці», «Різдвяна ніч», «Утоплена» (в прем'єрі якої в Харкові виступив і як режисер), «Тарас Бульба».

Старицький часто бував у Харкові і з гастрольними виставами своїх п'єс, і з постановками опер М. Лисенка.

Нині користуються популярністю серед читачів збірки «Знамениті Харків'яни», де є імена осіб, які лише побіжно причетні до нашого міста. Маємо всі підстави вважати М. В. Лисенка й М. П. Старицького «знаменитими харків'янами». Дослідження про життя опер М. В. Лисенка на харківській сцені переконує нас у цьому.

Перспективами подальших досліджень може бути вивчення вокальних творів М. В. Лисенка.

Список літератури

1. Арканова В. До інтерпретації партії Марильці в опері М. Лисенка «Тарас Бульба» / В. Арканова // Музика. — 2000. — № 4–5. — С. 20–21.
2. Архипович Л. Українська класична опера / Л. Архипович. — К., 1957. — 320 с.
3. Бернаді Г. Словарь опер (впервые поставленных в дореволюционной России и СССР. 1736–1959 г.г.). — М., 1962. — 554 с.
4. Булат Г. Микола Лисенко / Г. Булат. — К., 1973. — 206 с.
5. Ісиченко-Бурцева Т. Уособлення національного характеру / Т. Ісиченко-Бурцева // Музика. — 2000. — № 4–5. — С. 22.
6. Милославський К. Харківський державний академічний театр опери і балету ім. М. В. Лисенка / К. Милославський, П. Івановський, Г. Штоль.
7. Немцова И. Третье рождение спектакля / И. Немцова // Красное знамя. — 1969. — 15 февраля.
8. Станішевський Ю. Барви української оперети // Ю. Станішевський. — К., 1970. — 138 с.

9. Станішевський Ю. Оперний театр Радянської України. Історія і сучасність / Ю. Станішевський. — К., 1988. — 247 с.
10. Станішевський Ю. Режисура в українському радянському оперному театрі / Ю. Станішевський. — К., 1973. — 276 с.
11. Українська опера радянського періоду. З критичної спадщини 20-х років (XX ст.). — Харків, 1993.
12. Чепалов О. До нової постановки опери «Наталка Полтавка» М. Лисенка в Харківському театрі опери і балету ім. М. Лисенка / О. Чепалов // Театральний Харків. — 1983. — № 7. — С. 2–3.
13. Юферова З. На сцені — студенти: [Вистава «Утоплена» М. Лисенка в оперній студії Харківської консерваторії] / З. Юферова // Радянська культура. — 1961. — 8 січня.

Надійшла до редакції 25.05.2012 р.